

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НОВОВОЛИНСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор НННІЕМ
Роман ЧОРНИЙ

«30» серпня 2024 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з науково-педагогічної
роботи
Віктор ОСТРОВЕРХОВ

«30» серпня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

з дисципліни

«Екологічний менеджмент на підприємстві»

ступінь вищої освіти – перший / бакалаврський
галузь знань – 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальність – 051 «Економіка»
освітньо-професійна програма – «Економіка та управління бізнесом»

кафедра фундаментальних та спеціальних дисциплін НННІЕМ

Форма навчання	Курс	Семестр	Лекції (год.)	Практ. (год.)	ІРС (год.)	Тренінг (год.)	СРС (год.)	Разом (год.)	Залік (семестр)
Денна	2	4	28	14	3	6	99	150	4

30.08.2024

Нововолінськ – ЗУНУ, 2024

Робочу програму склав:
професор кафедри економіки та економічної теорії
д-р. сільськогосп. наук, професор

Юрій ГАЙДА

Укладач: викладач кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін
Тетяна САВОНІК.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін НННІЕМ, протокол № 1 від 27 серпня 2024 р.

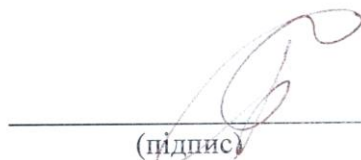
Завідувач кафедри
к.е.н., доцент

Наталія КРАВЧУК

Розглянуто та схвалено групою забезпечення спеціальності 051
«Економіка», протокол № 2 від 30 серпня 2024 р.

Голова групи забезпечення
спеціальності
д.е.н., проф.

(підпис)

Віктор КОЗЮК

Гарант ОПП,
д.е.н., проф.

(підпис)

Людмила УНІЯТ

I. СТРУКТУРА РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСИЦПЛІНИ

«ЕКОЛОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ НА ПІДПРИЄМСТВІ»

1. Опис дисципліни «Екологічний менеджмент на підприємстві»

Дисципліна – «Екологічний менеджмент на підприємстві»	Галузь знань, спеціальність, рівень вищої освіти, освітньо-професійна програма	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 5	Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»	Статус дисципліни – вибіркова дисципліна Мова навчання – українська
Кількість залікових модулів <i>Денна – 3</i>	Спеціальність 051 «Економіка»	Рік підготовки: 2024/2025 <i>Денна – 2</i> Семестр: <i>Денна – 4</i>
Кількість змістових модулів – 2	Рівень вищої освіти – перший / бакалаврський	Лекції: <i>Денна – 28 год.</i> Практичні заняття: <i>Денна – 14 год.</i>
Загальна кількість годин: <i>Денна – 150</i>	Освітньо-професійна програма «Економіка та управління бізнесом»	Самостійна робота: <i>Денна – 99 год.</i> Тренінг: <i>Денна – 6 год.</i> Індивідуальна робота <i>Денна – 3 год.</i>
Тижневих годин: <i>денна форма – 11</i> <i>з них аудиторних – 3</i>		Вид підсумкового контролю – <i>залік</i>

II. МЕТА І ЗАВДАННЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОЛОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ПА ПІДПРИЄМСТВІ»

2.1. Мета вивчення дисципліни

Основною метою курсу є формування у студентів цілісних (системних) знань з екологічного менеджменту та вивчення стану довкілля в трикутнику: екологічне законодавство, екологічна політика управління охороною довкілля та використанням природних ресурсів, вивчення системи стандартів екологічного менеджменту.

2.2. Завдання вивчення дисципліни

У процесі вивчення дисципліни студенти повинні:

- вміти формувати у майбутніх спеціалістів екологічно орієнтованого світосприйняття, наукових світоглядних підходів до вирішення еколого- економічних проблем,
- вивчити закономірності взаємодії суспільства з навколишнім природним середовищем для забезпечення конструктивного природокористування;
- знати основи міжнародного законодавства з питань екологічного менеджменту та міжнародних стандартів;
- практично опанувати методи впровадження системи екологічного менеджменту на підприємстві.

«ЕКОЛОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ПА ПІДПРИЄМСТВІ»

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи та забезпечення екологічного менеджменту

Тема 1. Екологічне управління у концепції сталого розвитку

Історія розвитку концепції сталого розвитку. Термін «сталий розвиток», його виникнення. Конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку, яка відбулася в Ріо-де-Жанейро. Ідеї концепції сталого розвитку. Індикатори сталого розвитку, їх класифікація. Складність практичного застосування концепції сталого розвитку. Система екологічного управління. Практична реалізація принципів сталого розвитку. Природоохоронний менеджмент: суть, завдання. Екологічний менеджмент: суть, завдання.

Тема 2. Нормативно-методична система екологічного управління

Джерела екологічного права. Групи джерел екологічного права, їх характеристика. Екологічна відповідальність: суть, форми. Види відповідальності за екологічні правопорушення. Способи (методи) обчислення шкоди, заподіяної екологічним правопорушенням.

Змістовий модуль 2. Практичні напрями та інструменти впровадження системи екологічного менеджменту

Тема 3. Інструменти екологічно зорієнтованого управління підприємством

Суть поняття екологічна сертифікація. Завдання у сфері екологічної сертифікації. Особливість системи екологічної сертифікації. Обов'язкова та добровільна сертифікація. Об'єкти обов'язкової екологічної сертифікації. Необхідність еко-маркування, його різновиди.

Тема 4. Система екологічного менеджменту підприємства

Характеристика рівнів, на яких здійснюється екологічний менеджмент. Позитивні ефекти впровадження системи екологічного менеджменту на підприємстві: структурні, ринкові, ресурсні, природоохоронні. Базовий міжнародний стандарт в області екологічного менеджменту. Процес впровадження СЕМ на підприємстві. Етапи впровадження СЕМ: підготовчий, планування, впровадження та функціонування, контрольні та коригуючі дії, аналіз системи з боку курівництва.

Тема 5. Екологічно-економічні аспекти функціонування підприємств

Суть ресурсозабезпечення. Причини змін в ресурсозабезпеченні. Класифікацій ресурсозабезпечення за видами ресурсів, що зберігаються: матеріало-, водо-, енерго-, трудо-, фондозбереження, збереження фінансових, інформаційних та інших видів ресурсів. Раціональне використання ресурсів. Економія ресурсів, її види. Потенційне (ресурсозберігаючий потенціал) та фактичне ресурсозбереження.

Тема 6. Оцінювання еколого-економічної ефективності діяльності підприємства

Елементи економічного механізму регулювання природоохоронної діяльності. Основною метою економічних механізмів природокористування та природоохоронної діяльності. Система платежів за користування природними ресурсами. Шість видів платежів за ресурсами. Суть понять: ліцензія, штраф, плата за відтворення природного ресурсу. Економічні збитки від шкідливого впливу на навколишнє середовище відходів виробництва. Забруднення навколишнього середовища. Функції платежів від забруднення навколишнього природного середовища та раціональне використання природних ресурсів. Нормативи плати за використання природних ресурсів.

Тема 7. Теоретичні засади економічної безпеки бізнесу

Суть поняття зовнішнє середовище. Прямий вплив зовнішнього середовища. Контрольованість впливу зовнішнього середовища. Фактори загального характеру, що впливають на діяльність підприємства. Негативні результати взаємодії підприємства із суб'єктами зовнішнього середовища. Проблеми забезпечення економічної безпеки підприємства. Первісне поняття економічної безпеки. Суть понять економічна та фінансова, майнова безпека. Результат забезпечення економічної безпеки підприємства. Необхідність постійного дотримання економічної безпеки. Джерела негативних впливів на економічну безпеку підприємства. В залежності від суб'єктної обумовленості, види негативних впливів на економічну безпеку.

Тема 8. Основні методологічні положення формування безпеки бізнесу

Повна економічна самостійність структури. Унікальність системи безпеки підприємства. Самостійність та відоособелість системи безпеки підприємства. Комплексність системи безпеки підприємства. Мета системи безпеки. Комплекс завдань, направлених на досягнення мети системи безпеки. Функції системи безпеки підприємства.

IV. СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ ДИСЦИПЛІНИ

«ЕКОЛОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ПА ПІДПРИЄМСТВІ»

(денна форма навчання)

Теми курсу	Кількість годин, в т. ч.					
	Лекції	Прак-тичні заняття	СРС	Тренінг	ІРС	Контрольні заходи
Змістовний модуль 1. Теоретичні основи та забезпечення екологічного менеджменту						
Тема 1. Екологічне управління у концепції сталого розвитку	2	1	12	2	1	тестування, опитування, розв'язання задач, самостійна робота
Тема 2. Нормативно-методична система екологічного управління	2	1	12			
Змістовий модуль 2. Практичні напрями та інструменти впровадження системи екологічного менеджменту						
Тема 3. Інструменти екологічно зорієнтованого управління підприємством	4	2	13	4	2	тестування, опитування, розв'язання задач, самостійна робота
Тема 4. Система екологічного менеджменту підприємства	4	2	12			
Тема 5. Екологічно-економічні аспекти функціонування підприємств	4	2	13			
Тема 6. Оцінювання еколого-економічної ефективності діяльності підприємства	4	2	12			
Тема 7. Теоретичні засади економічної безпеки бізнесу	4	2	12			
Тема 8. Основні методологічні положення формування безпеки бізнесу	4	2	13			
Разом	28	14	99	6	3	-

V. ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОЛОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ПА ПІДПРИЄМСТВІ»

(денна форма навчання)

Практичне заняття № 1 – 2 год.

Тема 1. Екологічне управління у концепції сталого розвитку

Мета: розглянути екологічне управління у концепції сталого розвитку.

Питання для обговорення:

1. Методологічні засади екологічного менеджменту.
2. Природоохоронна діяльність на українських підприємствах: проблеми та перспективи.
3. Екологічна діяльність провідних корпорацій світу.
4. Внутрішня та зовнішня мотивація до переходу на засади сталого розвитку.
5. Порівняльна характеристика екологічного управління та екологічного менеджменту.

Література [1, 2, 3, 7, 8, 14].

Тема 2. Нормативно-методична система екологічного управління

Мета: дослідити нормативно-методичну систему екологічного управління.

Питання для обговорення:

1. Нормативно-правове забезпечення екологічного менеджменту на рівні держави, регіону.
2. Міжнародні нормативні документи у сфері охорони довкілля.
3. Гармонізації законодавства України з законодавством ЄС.

Література [4, 6, 8, 13].

Практичне заняття № 2 – 2 год.

Тема 3. Інструменти екологічно зорієнтованого управління підприємством

Мета: розглянути інструменти екологічно зорієнтованого управління підприємством.

Питання для обговорення:

1. Загальні вимоги до системи екологічного обліку на підприємстві.
2. Екологічний облік і реформування традиційної системи обліку на підприємстві.
3. Проблема формування показників у системі екологічного бухгалтерського обліку.

Література [2, 5, 8, 12].

Практичне заняття № 3 – 2 год.

Тема 4. Система екологічного менеджменту підприємства

Мета: дослідити систему екологічного менеджменту підприємства.

Питання для обговорення:

1. Суть та характеристика системи екологічного менеджменту (СЕМ) на підприємстві.
2. Спонукальні мотиви введення СЕМ.
3. Особливості екологічного менеджменту в Україні.

Література [3, 5, 6, 9].

Практичне заняття № 4 – 2 год.

Тема 5. Екологічно-економічні аспекти функціонування підприємств

Мета: виокремити екологічно-економічні аспекти функціонування підприємств.

Питання для обговорення:

1. Індикатори екологічних результатів діяльності підприємства.
2. Оцінка екологічного життєвого циклу продукції: призначення, функції.

3. Екологічний контролінг як концепція координованого забезпечення та використання релевантної інформації.

4. Ефективність екологічного менеджменту.

Література [1, 4, 5, 9, 13].

Практичне заняття № 5 – 2 год.

Тема 6. Оцінювання еколого-економічної ефективності діяльності підприємства

Мета: оцінити еколого-економічну ефективність діяльності підприємства.

Питання для обговорення:

1. Стан, тенденції та чинники розвитку екологічних потреб.
2. Типи споживачів за відношенням до екологічності товарів.
3. Аналіз мотивації споживання екологічних товарів.

Література [3, 4, 9, 10, 12].

Практичне заняття № 6 – 2 год.

Тема 7. Теоретичні засади економічної безпеки бізнесу

Мета: розглянути теоретичні засади економічної безпеки бізнесу.

Питання для обговорення:

1. Імідж «зеленого» підприємства. Вихід продукції на світовий ринок.
2. Підтримка держави, суспільства.
3. Роль і можливості різних секторів економіки, державних та спеціально уповноважених органів у сфері підтримки та розповсюдження екологічного менеджменту в Україні.

Література [2, 6, 9, 11].

Практичне заняття № 7 – 2 год.

Тема 8. Основні методологічні положення формування безпеки бізнесу

Мета: вивчити основні методологічні положення формування безпеки бізнесу.

Питання для обговорення:

1. Тип організації екологічного менеджменту на підприємстві в залежності від рівня його екологічної активності.
2. Шляхи екологічно орієнтованої трансформації бізнесу (екоефективність та метод системних змін).
3. Сутність та необхідність контролю в екологічному менеджменті.

Література [7, 8, 10, 11].

VI. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Мета виконання самостійної роботи - успішне оволодіння курсом, що вимагає осмислення явищ, які вивчаються. Для її досягнення вирішуються наступні завдання:

- набуття навичок логічного мислення і самостійного викладенні матеріалу;
- закріплення теоретичних знань щодо поведінки економічних суб'єкти у ринкових умовах;
- засвоєння методів прийняття оптимальних господарських рішень в кожній ситуації за наявних обмежених засобів та альтернативних можливостей їх використання;
- набуття навичок самостійної роботи.

У процесі виконання та оформлення самостійної роботи студент може використовувати комп'ютерну техніку, зокрема програмні засоби Microsoft Excel та Microsoft Word.

Самостійно робота підлягає оформленню відповідно до встановлених вимог, поданню на кафедру у визначені терміни та особистому захисту перед викладачем (керівником курсу).

ЗАВДАННЯ:

Знайти екологічний паспорт будь-якого українського промислового підприємства та проаналізувати з дотриманням вимог до структури паспорта.

VII. ТРЕНІНГ З ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОЛОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ НА ПІДПРИЄМСТВІ»

Тема тренінгу: «Екологічна експертиза, екологічний облік та екологічний аудит як інструменти екологічного менеджменту».

Мета проведення тренінгу: набуття студентами навичок щодо суті та особливостей проведення екологічної експертизи, ведення екологічного обліку та екологічного аудиту, як інструментів екологічного менеджменту.

Завдання: обґрунтуйте, дайте відповідь на наступні запитання:

1. Визначте види екологічної експертизи та їх специфіку.
2. Визначте види екологічного аудиту та їх специфіку.
3. В системі Ліга: Закон зробіть вибірку законодавчо-нормативних актів, що стосуються екологічної експертизи та екологічного аудиту в Україні. На їх основі проаналізуйте правову забезпеченість екологічного контролю в нашій державі, порівняйте її з системою європейського законодавства.
4. Розкажіть про переваги та недоліки системи екологічної експертизи в Україні.

Порядок проведення тренінгу:

1. Вступна частина проводиться з метою ознайомлення студентів з темою тренінгового заняття.
2. Організаційна частина полягає у створенні робочого настрою в колективі студентів, визначення правил проведення тренінгу.
3. Виклад теоретичного матеріалу.
4. Розподіл окремих завдань.
5. Обговорення та вирішення конкретних ситуацій.
6. Перевірка робіт та підведення підсумків тренінгу.

VIII. ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ ТА МЕТОДИ ДЕМОНСТРУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

У процесі вивчення дисципліни «Екологічний менеджмент на підприємстві» використовуються наступні засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

- поточне тестування та опитування;
- аналітичні звіти, реферати, есе;
- розрахунково-аналітичні завдання;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- підсумкове тестування по кожному змістовому модулю.

IX. КРИТЕРІЇ, ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) із «Екологічного менеджменту на підприємстві» визначається як середньозважена величина, залежно від питомої ваги кожної

складової залікового кредиту, що показано у таблиці:

Модуль 1		Модуль 2	Модуль 3
40%	40%	5%	15%
Поточне оцінювання	Модульний контроль 1	Тренінг	Самостійна робота
Оцінка визначається як середнє арифметичне з оцінок, отриманих під час практичних занять по темах 1-8	Письмова контрольна робота за темами 1-8, яка містить 10 тестів (по 5 балів), 4 визначення (по 5 балів), 2 теоретичних завдання (по 15 балів)	Оцінка за тренінг визначається як середнє арифметичне з оцінок, отриманих за виконання завдань тренінгу	Знайти екологічний паспорт будь-якого українського промислового підприємства та проаналізувати з дотриманням вимог до структури паспорта

Шкала оцінювання:

За шкалою університету	За національною шкалою	За шкалою ECTS
90-100	відмінно	A (відмінно)
85-89	добре	B (дуже добре)
75-84		C (добре)
65-74	задовільно	D (задовільно)
60-64		E (достатньо)
35-59	незадовільно	FX (незадовільно з можливістю повторного
1-34		F (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)

X. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

№	Найменування	Номер теми
---	--------------	------------

1.	Мультимедійний проектор	1-8
2.	Проекційний екран	1-8
3.	Комунікаційне програмне забезпечення (Internet Explorer, Opera, Google Chrome, Firefox)	1-8
4.	Наявність доступу до мережі Інтернет	1-8
5.	Персональні комп'ютери	1-8
6.	Комунікаційне програмне забезпечення (Zoom) для проведення занять у режимі он-лайн (за необхідності)	1-8
7.	Комунікаційна навчальна платформа (Moodle) для організації дистанційного навчання (за необхідності)	1-8
8.	Програмне забезпечення: ОС Windows	1-8
9.	Інструменти Microsoft Office (Word; Excel; PowerPoint і т.і.)	1-8
10.	Google Forms, Google Sheets	1-8

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Бабчинська О. І. Інструменти формування механізму екологічного менеджменту в сучасних умовах. Ефективна економіка. № 10, 2020. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2020/54.pdf

2. Буканов, Г. (2020). ІНСТРУМЕНТИ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ. Публічне урядування, (5 (25), 42-52. [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-5\(25\)-42-52](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-5(25)-42-52)

3. Галушкіна Т. П., Грановська Л. М., Кисельова Р. А. Екологічний менеджмент та аудит: навчальний посібник. Херсон: Олді-Плюс, 2020. 455 с.

4. Дорошенко Н. ., & Літвінова А. . (2022). ЕКОЛОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ: ПОГЛЯД КРИЗЬ ПРИЗМУ СЬОГОДЕННЯ. Innovation and Sustainability, (3), 50–58. <https://doi.org/10.31649/ins.2022.3.50.58>

5. Екологічний менеджмент: Методичні вказівки до виконання самостійних робіт здобувачами першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 101 «Екологія» / В.М. Харчишин, В.С. Бітюцький, О.М. Мельниченко. Біла Церква, 2021. 14 с.

6. Екологічний менеджмент методичні рекомендації до виконання практичних робіт з навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент» / уклад. А. М. Літвінова. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. – 48 с.

7. Інформаційний ресурс (дистанційний курс): Екологічний менеджмент. Літвінова А. М., 2022. (Навчально-методична праця, рішення Вченої ради університету, протокол № 9 від 15.06.2022 р. Сертифікат № 314/2022.)

8. Лодлевська М. М. Перспективи впровадження системи екологічного менеджменту на українських підприємствах. ECONOMICS. № 4 (December, 2019) URL: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.04.11.html>

9. Лук'янова О. М. Екологічний менеджмент: Конспект лекцій. – Харків: УкрДУЗТ, 2022. – 66 с.

10. Мартиненко, В. О. & Машкаров, Ю. Г. (2019). Екологічний менеджмент як нова парадигма муніципального управління. Теорія та практика державного управління, (2), 116-120. Вилучено із http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2009_2_19.

11. Про основні засади (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України // Вісн. Верховної Ради України. 2019. № 16. Ст. 70. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19?lang=uk>

12. Litvinova A. M. (2022) Dosvid vprovadzhennja ekologichnogho menedzhmentu dlja studentiv klasychnogho universytetu [The experience of implementing environmental management for students of a classical university]. Suchasni problem ekolohichnoho kontroliu ta audytu [Modern

problems of environmental control and audit], II Mizhnarodna internet-konferentsiia [International Internet conference], Kharkiv, February 23, 37-38.

13. Maslihan O., Litvinova A., Todierishko E., Shafranova K. (2022) Resource provision of financial potential of a production enterprise. *Agrosvit*, vol. 5-6, pp. 10-14.

14. Narayanan, K., Kumaragurudasan, P. & Dr. Devamaindhan, B, (2019). Impacting environmental management on CSR policy of the corporate management, *Restaurant Business*, (353). ISSN:0097-8043.